

U Zagrebu je početkom travnja gostovao japanski sociolog Toshiya Ueno sa Sveučilišta Wako u Tokiju. Tom prilikom održao je tri predavanja: “Tribal Cultures: Japanimation and Rave” u net-kulturnom centru Mama te na Filozofskom fakultetu predavanja pod nazivom “Urban tribes and their territories” i “Urban tribal culture”.

Ovdje objavljujemo dio razgovora vođenog nakon zadnjeg predavanja, te zbog kratkog boravka, nastavljenog putem e-maila. Toshiyu smo zamolili da se predstavi na način na koji on to želi...

priredili: Kruno Kardov, Tamara Puhovski i Ozren Pupovac

Razgovor s Toshiyom Uenom

Toshiya: Sociolog sam i najčešće boravim u Tokiju; predajem sociologiju i kulturne studije na Sveučilištu Wako (Tokio), no gotovo svaka tri ili četiri mjeseca putujem u Amsterdam kako bih provodio istraživanje o kulturama mladih i medijskom aktivizmu, ali također kako bih se i dobro zabavio. Prvi put sam bio u Amsterdamu '92. godine kako bih upoznao *squat* pokret i pokret piratskog radija, jer sam sredinom osamdesetih bio aktivan u pokretu slobodnog radija u Japanu. Usprkos strogim pravilima *broadcastinga* (zapravo je to bio *narrowcasting*) naš je mali radio bio podosta aktivan. Felix Guattari i Ivan Ilich također su nas posjetili te se pridružili našim programima. U to je vrijeme Tetsuo Kogawa bio moj neslužbeni mentor za filozofiju i kritičku teoriju pri Wako Sveučilištu (jer je bio povremeni predavač na fakultetu). Poslije sam želio doći u Europu kako bih okušao medijski aktivizam - tako sam upoznao Geerta Lovinka i nakon mnogih razgovora i diskusija preporučio mi je da napišem nešto na engleskom. Otvorile su se mogućnosti za nekoliko prezentacija mojih radova na raznim okupljanjima, konferencijama, radionicama i simpozijima, uglavnom u Europi, koje je organizirao *nettime* krug. Sada se pomalo držim na odstojanju što se tiče medijskog aktivizma i tzv. ljevičarske politike zbog svog interesa i sudjelovanja u *rave* kulturi. Počeo sam puštati muziku kao DJ i organizirati male kvaziilegalne *partije* u Japanu. Nisam se promijenio, na određeni način, nikada se nisam politički preobratio. Još uvijek vjerujem da sam radikalni, provokativan i disidentski spram društva *mainstreama* u Japanu, premda sam u zadnje vrijeme skeptičan kad je u pitanju ljevica u japanskom kontekstu. U globalnom smislu uvjeren sam da ljevica ili radikalizam još uvijek ima potencijala.

Diskrepancija: Možete li nam nešto više reći o tom skepticizmu?

Toshiya: Prije svega moram spomenuti jedno osobno iskustvo, a koje je istovremeno povezano s mojom političkom i teorijskom pozicijom u javnosti. Prije samo pet godina susreo sam se s *raveom* i psihodeličnim *trance technom*. U Amsterdamu i Njemačkoj ponovno sam otkrio subkulturu, iako je do tada *rock* muzika bila dominantna u mom životu. Rave kultura za mene ima “nešto”..., iako je naravno potpuno utemeljena na hedonističkoj žudnji i zabavi, ali kao što sam rekao u svom predavanju, *rave* može biti povezan s ekološkom sviješću ili pokretom, pa čak i s anarhističkom politikom, a danas se, također, za partye koristi i *free-radio* ili *pirate radio*. U ranim devedesetima bio sam, isto tako, kritičan po pitanju moderne umjetnosti, muzike, filma i svim, u određenom smislu, ekspresivnim kulturama, jer su to bila takozvana postmoderna vremena. Istovremeno, japanska je ekonomija bila vrlo snažna. Spekulativna (takozvana *bubble*) ekonomija trebala je, pa čak i preferirala, ‘spekulativne’ eseje i članke. U tom ozračju napisao sam mnogo članaka i radova za nebrojene časopise. Naišavši na *rave*, primijetio sam i ponovno uvidio da je, zapravo, muzika najvažnija stvar za mene te da je moja mogućnost kritičke interpretacije bila najpogodnija za muziku

i njene kulturne i političke implikacije. Zbog tog sam razloga malo po malo prestajao pisati o drugim područjima. U raveu, pogotovo, postoje mnoge stvari koje su me interesirale i u koje sam bio uključen i prije, primjerice slobodni radio, techno muzika, ekološki pokret, *kvazisquat* aktivnosti, anarhizam, disidentska politika i, također, vizualni dizajni opreme za partye i dekoracije koje su također povezane s modernom umjetnošću, ili čak s elektronskom umjetnošću, *media-artom*. Dakle, sve što me je do tada interesiralo složilo se u raveu. Tada sam počeo elaborirati vlastitu teoriju zasnovanu na 'svakodnevnom životu' (*everyday life*). Teoretski govoreći, pojam svakodnevnog života treba se razlučiti od puke 'svakodnevne' (*daily life*), jer potonje specifično znači rutiniziranu formaciju unutar kapitalizma (ovaj argument dugujem Lawrenceu Grossbergu). Za mene party nije festival ili karneval kojim zaboravljamo rutinizirani svakodnevni život. Party je sam po sebi kritičan dio svakodnevnog života. Ponekad ljudi žele razmišljati o partyu ili raveu kao o neobičnom događaju. Također, od nekih autora, party i rave shvaćeni su i interpretirani kao nered, kaos ili marginalnost odnosno rubnost doživljaja, često ovisni o argumentima *zajednice* i *utočišta* Victora Turnera. To je vrlo banalna i jednostavna vizija; rave ili party nije samo liminalno, marginalno iskustvo jer osoba može prenijeti nešto što je dobila za vrijeme tog iskustva u rutinizirani svakodnevni život: *gift* ekonomiju, otvorenu komunikaciju, napuštanje seksualnog obrasca "upucavanja", ekološku svijest itd. Iako se čini da se *rave* i *party* mogu pojaviti mimo svakodnevnog života ili *iznad* razgraničenja reda i nereda, uobičajenog i neuobičajenog, rave i party, kao pokret, pripada granicama *između* njih. Nakon moje intenzivne uključenosti u rave kulturu, ljudi u liberalnim i manje ili više ljevičarskim akademskim krugovima počeli su me kritizirati - 'promijenio se, napustio je društvene pokrete i politiku medija ili *cyber* kulture'. No, sada sam mnogo više uključen u kulturnu politiku, politiku svakodnevnog života. Kroz kulturu ravea, i susretanja s plemenima u raveu, mogao sam redefinirati i ponovno otkriti svoju vlastitu poziciju i teorijsku jezgru. Zapravo, većina ravera je apolitična. Primjerice, ne brine ih kolonijalna i imperijalna povijest Japana. Međutim, vrlo je interesantno da neka mlada *trance* plemena pregovaraju s kapitalom ili globalizacijom na vlastiti način, recimo pri stvaranju svoje mode. Nemaju nikakvu političku agendu, no ipak, imaju taktiku preživljavanja ili stvaranja novca kroz odnos s bivšim kolonijalnim prostorima kao što su Koreja ili Tajvan. Istovremeno ne poriču svoje povremeno političko djelovanje vezano za ekologiju ili piratsku *gift* ekonomiju. Kao disidentski sociolog, želio bih, na neki način, s njima stvoriti praktičnije pokušaje razvijanja plemenske solidarnosti u *Inter-East* vezama kroz različite subkulture. Drugim riječima, umjesto da budem lud za iskupljivačkom svijesti o kolonijalističkoj i imperijalističkoj prošlosti, želio bih uspostaviti i izgraditi nešto pozitivno s raverima, urbanim plemenima, mladima i ljudima u bivšoj (ili post-) kolonijalnoj Aziji. Moram reći da lijeva 'autentična' i 'liberalna' pozicija na japanskim sveučilištima nije uspjela obuhvatiti alternativne mogućnosti utoliko što su pokušavali biti previše 'moralistički' gledajući na povijest i prošlost isključivo sa žaljenjem.

Diskrepancija: Na jednome od predavanja istaknuli ste pojam prostornog obrata. Što točno pod time podrazumijevate?

Toshiya: Ovaj pojam možemo usporediti s lingvističkim obratom. Osvrnut ću se na početak postmodernizma. Kao što vjerojatno znate, nije počeo od same teorije. Deriviran je iz estetike, naročito arhitekture i urbanog dizajna. Tako je u početku postmodernizam bio povezan s izgrađenim okolišem - gradom i urbanom okolinom, urbanom situacijom. Istovremeno, mnoge radikalne politike prošlog stoljeća, uključujući situacioniste, razmatrale su pitanje prostora. To je očito u njihovoj praksi i u ideji psihogeografije. Razlog nalazimo u tome što je svaka radikalna politika razmatrala problem otkrivanja drugih ili alternativnih prostora, ili pitanja kako kritizirati ili interpretirati naš *Lebenswelt*, naš životni svijet i svakidašnji život. U tom smislu, prostor je bio od krucijalne važnosti u teoriji 20. stoljeća općenito. Ako imamo na umu radove Waltera Benjamina, možemo reći da ova tendencija počinje već u kasnom 19. stoljeću. Ponekad, postoje argumenti da teorija koja govori o prostoru ignorira ili zapostavlja značenje povijesti i vremena. Ali kao što sam već naglasio u svojem predavanju, koncentrirati se na prostor ne znači zapostavljati povijest ili vrijeme. Oboje su duboko povezani jedan s drugim. Kada govorimo o prostoru, zonama, zemljopisu, područjima ili teritoriju,

uvijek nailazimo na povijest ili nametanje vremena u heideggerijanskom smislu. Isto tako za kapital, za naciju, za moć i istovremeno za radikalnu, aktivističku ili kritičku teoriju, prostor ili vrijeme-prostor ili vrijeme-zone izrazito su važne. Isto vrijedi i za prijenos samog kapitala iz fordizma u post-fordizam, iz industrijske revolucije u informacijsku revoluciju. U takvoj tranziciji prostor ili specifični prostori ili izgrađena okolina bili su izuzetno važan trenutak, povijesno govoreći. Ponekad su novinarski argumenti ili stilski primamljivi argumenti na sveučilištima naglašavali tranziciju iz A u B. Meni taj način nije osobito drag, jer uvijek postoji određeni kontinuitet. Naravno da možemo definirati i objasniti diskontinuitet od A do B, ali istovremeno možemo vidjeti i kontinuitet ili samo dugo trajanje. Kritička teorija trebala bi izbjegavati zanemarivanje vremena i povijesti. Prostor i zone također su vrlo važne za konzervativnu ideologiju. Sjećate se kako je nasilno geopolitika ili politička geografija funkcionirala u prošlom stoljeću; sada trebamo modificirati značenje tih pojmova. Oni su pogotovo važni u subkulturnom smislu. Ekspresivni identitet u pojedinom subkulturnom smislu izrazito je preokupiran s partikularnom spacijalnošću. To znači da identitet može uvijek uključivati identifikaciju sa specifičnim prostorom za predstavljanje identiteta. Na primjer, mjesta na kojima se održavaju partyji važan su trenutak za identitet ravera i nogometnih huligana. Kada se razmišlja o vrsti politike identiteta u prostornoj formaciji unutar subkulturne scene, postoji tendencija zanemarivanja važnosti ekonomskih agensa. Ekonomski agensi kao što su "klasa" ne bi smjeli biti zapostavljeni, iako to više nije krajnji determinirajući moment. Pomak paradigme oko *spacijalnog obrata* nikada ne ignorira ili zapostavlja ekonomske faktore. Zašto? Dokle god postoje prostorne granice i ograničenja u danom društvu, neizostavno postoje materijalni (ili imaterijalni) oskudni resursi i neujednačena distribucija, organizacija, klasifikacija i segmentacija resursa i znanja što povlači za sobom odnose moći i dominaciju. Operacija održavanja kontrole i formiranja prostora oslanjajući se na materijalne oskudnosti može se definirati kao 'ekonomija' u širem smislu riječi. Drugim riječima, kada god postoje konflikti ili različiti interesi oko ograničenih elemenata, također postoji pregovaranje za njih, ovako radikalna definicija ekonomije uvijek je potrebna. Hegemonijske formacije i pregovarački odnosi između prostora i identiteta čine ekonomiju. Čak i u informacijskom društvu, koje naizgled manje ovisi o prostornim i fizičkim oskudnostima, *cyber* prostor koji je originalno nevidljiv, nematerijalan i *non-topos* paradoksalno je predstavljen kao mjesto ili prostor. Želio bih nazvati ovaj pogled na artikulaciju odnosa između prostora i ekonomije *spacijalnim materijalizmom*. To je teorijska i politička pozicija koja proizlazi iz *spacijalnog obrata*.

Diskrepancija: Vratimo se Vašem predavanju o globalizaciji. Govorili ste o problematičnosti pojma 'orijentalizma' te ste prezentirali vlastiti pojam inter-istok. Možete li nam nešto reći o tome?

Toshiya: Prvo bismo se trebali podsjetiti dana u Drugom svjetskom ratu. Japanski fašistički režim i vlada pokrenuli su ideju osnovanu na multikulturalizmu za svoju ideju imperijalizma. U to vrijeme japanski imperijalizam nije bio osnovan na iluziji jednog i posebnog etniciteta, iako to Japanci današnjice vjeruju. Ironično, već tada su u svojem imperijalizmu i kolonijalizmu inzistirali na određenoj vrsti multikulturalizma. Postojao je poznati slogan u vrijeme fašističkog režima tridesetih i četrdesetih: "velika azijska koprosperitetna sfera". Želio bih reći sljedeće: termin inter-Azija ili Pacifički rub jednostavno znači međunarodni odnos samo unutar Azije ili Pacifika. Dakle, u potpunosti je utemeljen na geografski ili geopolitički projiciranoj imaginaciji i duboko je povezan s vizijom koja je kultivirala nasilnu povijest imperijalizma ili kolonijalizma. Na neki način, još uvijek smo zarobljeni u zamišljaju "velike azijske koprosperitetne sfere", u novijim modificiranim verzijama. Posebno globalni kapital, uključujući izdavačke kuće pa čak i akademske krugove doslovno je lud za modernom ili marketinški isplativom prezentacijom sadašnje Azije. Azija je samo resurs za globalni kapital. I inter-Azija i Pacifički rub tek su zvučni nazivi ili čak oruđe za globalni kapitalizam. U određenom kontekstu transnacionalizma može se dogoditi da se jedna nacija ili regija postavlja kao centar globalnog kapitala ili čak protiv njega. Termini kao što su Azija ili Pacifički rub mogu pridonijeti hegemonijskoj prostornoj formaciji globalizacije kako bi se stvorio zapadnjački centar i središte. Prema tome, ako umjesto tih termina upotrebljavamo termin *inter-istok* (*inter-East*), istok se može upotrebljavati za Aziju na globalnoj razini, ali također i unutar europske regije, kao na

primjer istočna Europa. To je samo orijentacija ili vektor, ali ne geopolitički ili geografski krug, orijent(acija) i sam vektor treba biti pomnožen, križan i divergentan. Već je Stuart Hall rekao: *not the "East" and the "West", but the "West and the Rest"*. Kako bi skrenuo pozornost na odnos "Zapada i Ostatka", počeo sam upotrebljavati vrlo problematičan, ali istovremeno taktički pojam inter-istok. Upotrebljavajući ovaj pojam možemo dekonstruirati set dihotomija kao što su lokalno-globalno, periferija-centar. Danas se periferija može pojaviti u centru, ne samo teorijski već stvarno. Periferije su samo čvorišne točke ili terminali unutar globalizacije.

Što se tiče orijentalizma, upotrebljavao sam ga kako bih interpretirao subkulturu japanske animacije ili *rave-party*. Pojam su koristili David Morley i Kevin Robins u njihovoj utjecajnoj knjizi naslovljenoj "Prostori identiteta" (*Spaces of Identity*, Routledge, 1995). Ukratko, ako je koncept Orijeanta konstruiran od Zapada kako bi stvorio svoj kulturni identitet, onda je *techno-orijent* izmišljen kako bi definirao sliku i model informacijskog kapitalizma i informacijskog društva. Ovdje se možemo pozvati na film *Blade Runner*. Japanizacija kao što je *Ghost in the Shell* nije samo poetska vrsta odgovora na *Blade Runner*, već i sama po sebi ukazuje na promjenu kapitalizma od fordizma u postfordizam, od industrijskog načina proizvodnje prema informacijskom. Male tvornice replikanata-androida u *Blade Runneru* definitivno su fiktivna kopija načina proizvodnje u postfordizmu. Koegzistencija visoke tehnologije sa *slumovima* i ruševinama u *cyber-punk* SF-u i japanizaciji nije čista izmišljotina, već odražava stvarno informacijsko društvo. Zapravo, većina japanizacijskih djela proizvedena je u drugim azijskim državama s relativno jeftinijim troškovima rada. Ostale azijske regije postale su resurs za japanski kapital kao slika i model budućnosti, no i kao njegova ekonomska osnova i objekt za eksploataciju. U tom smislu, *techno-orijentalizam* nesvjesna je ideologija koja prikriva i maskira realitet globalnog kapitalizma. U *techno-orijentalizmu* Japan nije samo geografski smješten, već i kronološki projiciran. Kroz futuristički i uništeni azijski okoliš, u japanizaciji, gledatelji su mobilizirani i preprilagođeni informacijskom društvu. *Techno-orijentalizam* kao ideologija neka je vrsta dvosmjernog ili polutransparentnog ogledala, samo što kroz ovaj zrcalni stadij zapadnjaci krivo shvaćaju i ne uspijevaju uvijek prepoznati iluzornu japansku kulturu. No također i japanci pomoću tog istog zrcala krivo shvaćaju sami sebe u samo-orijentalizmu. Za razliku od lacanijskog zrcalnog stadija za ovu strukturu maskiranja "pravog" Japana potpuno rješenje je nemoguće.

Diskrepancija: Jedno od teorijskih i praktičnih područja Vašeg bavljenja su *rave* subkulture. Zajedno s Benjamonom Perasovićem razvijali ste koncept urbanih plemena. Možete li nam reći nešto o genezi i o vlastitom shvaćanju tog pojma?

Toshiya: Možda bih mogao govoriti o svom početku što se tiče urbanih plemena u Japanu. Zapravo, morao bih se vratiti u Japan 1955. godine. Te je godine jedan autor izdao roman pod naslovom *Seasons of the Sun* koji je postao bestseller. Bavio se pričom mladih, hedonističkih, subkulturnih grupa. Roman je izazvao senzaciju u to vrijeme, čak je po njemu bio napravljen i jedan film. Potom se pojavio pojam "pleme sunca" (*sun tribe*). Tako su ljudi zvali disidente i hedonistički orijentirane mlade u vrijeme pedesetih - pleme sunca (*Taiyo-Zoku*). Nakon toga, u svim sljedećim periodima, šezdesetih, sedamdesetih i osamdesetih, kada je *mainstream* kultura pokušavala definirati nepoznate subkulture, uvijek bi se koristio (barem u Japanu) pojam pleme - *Zoku*. Tako smo imali, na primjer, *Otaku-Zoku* (kristalno pleme, japanski *yuppiei* osamdesetih) ili *speedbike* pleme. Taj se pojam naširoko upotrebljavao, od masovnih medija poput novina i televizije do svakodnevnog govora, pogotovo u dominantnoj kulturi. Od devedesetih taj se simptom polako mijenja jer je *Otaku-Zoku* možda bilo posljednje pleme u Japanu. Ljudi su pokušavali upotrebljavati drugi termin, *Kei*, koji je izrazito teško prevesti, a značio bi sustav ili seriju. Tako *Shibuya-kei* znači Shibuya serija. Shibuya je ime četvrti u Tokiju, jedan od centara mladih u gradu. Ljudi su tako čak voljeli zvati glazbeni stil ili modu temeljenu na mladima te četvrti. Danas više nitko ne koristi pojam plemena, iako ga možemo naći na flajerima za klubove ili *rave-partye*, gdje se upotrebljava kako bi se konotirala nova vrsta muzičkog stila ili specifična atmosfera.

Postoji još jedna zanimljivost vezana uz pojam plemena. Autor romana *Seasons of the Sun* poslije je postao političar, zastupnik u parlamentu Liberalno-demokratske stranke. To je najmoćnija,

dominantna stranka, nešto kao HDZ. Trenutno je gradonačelnik Tokija. On je gotovo jedini gradonačelnik u Japanu koji je odbio dati ljudska prava homoseksualcima i pravo glasa strancima. Pravi je fašist, u svakom slučaju ga možemo nazvati fanatičnim nacionalistom i povijesnim revizionistom, jer je uvijek poricao nasilnu, kolonijalnu povijest Japana. Nazivao je Azijate "trećim ljudima", pri čemu bi Japanci bili prvi, a Amerikanci i zapadnjaci drugi. To je zbilja nenormalna situacija. Kako je on postao tako moćan? Jer su ga ljudi podržavali. Uspjeh mu je baziran na populizmu, vjerojatno ste i vi upoznati s time. Imajući to u vidu, *Zoku* i priča o plemenu nije isključivo osnovana na subkulturnim proučavanjima, već je usko povezana s japanskom politikom. Moram napomenuti još jednu stvar. Nakon filma baziranog na *Seasons of the Sun*, jedna filmska kompanija pokušavala je napraviti mnoge filmove koji su se zvali "anacionalni" filmovi. Zamislite japanski vestern ili Casablancu, izgledalo je potpuno kao postmodernizam. Ovakvi su filmovi bili vrlo popularni u kasnim pedesetima i šezdesetima. U to je vrijeme mladi brat autora te knjige postao filmska zvijezda. Zato, kada se autor Shinatro Isihira predstavljao kao kandidat za gradonačelnika, predstavljao se kao brat *Yuziroa*, glumca. To je bila osnova populizma. Tako za mene koncept urbanih plemena ima dvostruko značenje. Jedno je dakako vrlo korisno da bi se razumjelo što se događa u subkulturama, kako su plemena povezana jedna s drugima. U predavanju sam definirao urbano pleme kao podgrupu osnovanu na urbanim subkulturama. Urbano pleme je formacija, utemeljena na odnosima među mladima koji se ispoljavaju kroz stilove, modu, ukus u glazbi. Svaka subkultura može imati specifičan stil i formirati svoje pleme koje prakticira određene rituale. Urbano je pleme, na neki način, pripadanje bez identifikacije. Naravno, identitet je vrlo važan za aktera subkulture, ali ljudi ne trebaju identifikaciju da bi pripadali grupi. U japanskom kontekstu pleme ima još jedno specifično značenje. Krajem četrdesetih i početkom pedesetih u Osaki, drugom najvećem gradu u Japanu, postojala su *squat*-naselja korejskih doseljenika koji su bili izrazito diskriminirani. Budući da je u tim naseljima bilo dosta otpadnog čelika ispod zemlje, pokušavali su zaraditi nešto novaca iskopavanjem i prodavanjem tog čelika. No, problem je bio u tome što je taj čelik bio državno vlasništvo japanske nacionalne vlade. Tako je počela borba i konflikt između policije i korejskih doseljenika. U to vrijeme, to je bila senzacija. Korejski doseljenici usporedili su svoju poziciju s pozicijom Indijanaca u SAD-u nazivajući se plemenom Apache. O njima su napisani mnogobrojni romani od kojih je jedan SF - "Japansko Apache pleme" Sakyoa Komatsua, u kojem se članovi plemena Apache pojavljuju kao mutanti koji imaju tijelo od željeza, nešto poput kiborga ili T-1000 u Terminatoru 2. Poznata je činjenica da je taj roman utjecao na *underground* kulturni film *Tetsuo*. Još jedan roman o Apache plemenu napisao je autor koji je Korejac u Japanu i koji se pridružio političkom pokretu protiv obaju nacionalizama. Kasnije je također bio ogorčen južnokorejskim i sjevernokorejskim nacionalizmom. Jednom sam prilikom interpretirao njegovu poziciju kao autora dijaspore u postkolonijalnoj situaciji. Znam da u Hrvatskoj termin dijaspora ima vrlo reakcionarno značenje, ali u kontekstu suvremenih kulturnih i postkolonijalnih studija, dijaspora je vrlo radikalno taktičko sjeme teorije i kulturne politike. Iako mi se čini da je to također interesantna priča, bojim se da zvuči samo kao serija epizoda. No, ova priča i ove povijesne činjenice samo su teorijska platforma i resurs za naciju urbanih plemena. To je vrlo specifična i regionalna pozadina; tako sam se zapravo zainteresirao za ovu problematiku. Istovremeno možemo koristiti taj pojam i u širem smislu - *modsi* i *rockeri*, metalci i raveri. Koncept plemena ima dvostruko značenje ili dvostruku definiciju - jednu na regionalnoj i lokalnoj, drugu na globalnoj i translokalnoj razini. U svakom slučaju koncept plemena nije ograničen na čistu refleksiju prerazvijene materijalne civilizacije, niti na čistu žudnju za previše idealiziranim predmodernim kulturama. Više je povezan za otkriće *alter-native* vizije tehnologije unutar prijašnjih kultura. Pod pojmom *alter-native* ne mislim samo na *grassroots* stil ili drugi način života, nego također i na taktiku mijenjanja ili transformiranja našeg vlastitog "urođeništva", vlastite ukorijenjenosti. Ključni aspekt u konceptu urbanih plemena jest to da možemo putovati i prelijetati iz jednog plemena u drugo u određenom subkulturnom kontekstu.

